

Asia: VN/4037/2026

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla vuosina 2026-2031

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Viite: Maa- ja metsätalousministeriön (MMM) lausuntopyyntö valtioneuvoston asetukseksi eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla vuosina 2026–2031

Johdanto

MMM esittää, että valtioneuvosto antaisi kalastuslain (379/2015) 59 §:n 1 momentin nojalla asetuksen, jolla kiellettäisiin saimaannorpan keskeisillä elinalueilla kaikkein vaarallisimpien kalanpyydysten ja kalastustapojen käyttö. Esitys sisältää norpan keskeisten elinalueiden ympärivuotisen rajoituksen sellaisille pyydyksille ja tavoille, jotka ovat erityisen haitallisia norpalle. Lisäksi kiellettäisiin verkkokalastus keskeisillä alueilla 15.4.–30.6.vuosittain, muikkuverkkojen osalta kiello päättyisi 21.6. Asetus olisi jatkumoa aikaisemmalle vastaavalle.

Lausunto

Itä-Suomen yliopiston (UEF) saimaannorppatutkimus esittää lausuntonaan seuraavaa:

UEF kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. UEF toteaa kalastusrajoitusten olevan keskeinen osa saimaannorpan suojelua ja asetuksella on erittäin suuri merkitys kannan tulevaisuuden turvaamisessa. Norpalle vaarallisen kalastuksen rajoittaminen on osaltaan mahdollistanut nykyisen kannan kasvun. Norpan lisäksi rajoituksista hyötyvät myös Saimaan uhanalaiset lohikalat.

UEF toteaa asetusluonnoksen olevan samansisältöinen kuin pian päättyvä asetus. Eroavuutena on asetusalueen suureneminen 336 neliökilometrillä, joka muodostuu valtaosin siitä, että vapaaehtoisilla sopimuksella olleet alueet on liitetty asetukseen. Kalanpyydysten määrittelyyn ei ole tehty muutoksia, vaikka verkkojen ankkurointi on havaittu toimimattomaksi ja norppaturvallisten rysien nielun mitoissa on todettu ongelmia. UEF toteaa, että verkkojen ankkuroiminen ei tee verkosta vaarattomampaa norpalle. Asetuskautena lähes kaikki Metsähallituksen tietoon tulleet verkkoon jääneet norpat ovat menehtyneet ankkuroituihin verkkoihin. UEF huomauttaa, että päältä suljetut rysän nielun kuvauksessa (...ei missään olosuhteissa muodostu aukkoa, joka on suurempi kuin 150 millimetriä) on yhä muotoiluvirhe, joka kirjaimellisesti tulkittuna tekee lähes kaikista nykyisistä norppaturvallisista rysistä asetuksen vastaisia, joissa nielun estokalterin suuruus on tyypillisesti 150 mm x 260 mm.

Asetusluonnoksen valmistelu eroaa aikaisemmasta siinä, että sitä ei ole tehty laaja-alaisessa yhteistyössä vaan pitkälti kalataloustoimijoiden ja konsultin toimesta. Saimaannorppakannan seurannasta ja suojelusta vastaavia Metsähallituksen asiantuntijoita ei ole kuultu asetusluonnosta ja muistiota laadittaessa. UEF näkee valitettavana, että asetusluonnos ei pidennä verkkokieltoaikaa, eikä poista muikkuverkkojen käytön erivapautta. Molemmat seikat olivat vahvasti esillä myös nykyistä asetusta valmisteltaessa. Tällöin asetusta valmisteleva työryhmä ei ollut asiasta yksimielinen ja muun muassa Metsähallitus ja Ympäristöministeriö sekä UEF jättivät suojelutoimien tehostamista korostavat näkemyksensä loppuraportin täydentäviin/eriäviin mielipiteisiin, erityisesti koskien heinäkuuta ja muikkuverkkoja.

Verkkokalastuksen säätelyllä on erittäin merkittävä vaikutus suojelussa. Kalanpyydyksiin kuolleista saimaannorpista 90 % menehtyy verkkoihin. Verkot ovat norpalle vaarallisia ympäri vuoden ja nykyisin verkkokuolleisuuden piikit asettuvat ennen rajoituksen alkua kevättalveen ja rajoituksen päätyttyä heinäkuulle. Rajoitusalueiden laajenemisen ansiosta aikaisempaa suurempi osa norpista jää alkukesästä henkiin, mutta kuolemat ovat osittain siirtyneet ajallisesti eteenpäin. Apukinokset vähentävät muuttuvien talvien aiheuttamaa pesäkuolleisuutta, mutta vieroituksen jälkeen itsenäistyvien poikasten suurin uhka ovat verkot. Verkkokalastuskiellon jatkaminen kuukaudella tehostaisi suojelua parantamalla nuorten norppien selviytymistä (katso Jounela ym. 2024). Se antaisi kuuteille yhden lisäkuukauden kasvamiseen ja vahvistumiseen, mikä korostuu huonoina pesimävuosina, jolloin ikäluokassa on tyypillisesti heikosti kasvaneita yksilöitä. Kyselytutkimuksista käy myös selkeästi ilmi, että heinäkuun verkottomuudelle on vahva kannatus niin kansallisesti kuin paikallisesti. Tämä ei kuitenkaan välity muistiosta, jossa suojeluun liittyvä asennemaailma kuitataan viittaamalla muutamiin alueellisiin kuulemistilaisuuksiin. UEF näkee, että asetusluonnos ei siten vastaa kansalaisten selkeän enemmistön suojelumyönteistä tahtotilaa saimaannorpan suojelun tehostamisesta. UEF vaatii, että verkkokalastuskielto tulisi ulottaa heinäkuun loppuun (15.4.–31.7.).

UEF näkee, että muikkuverkkoihin tulee soveltaa samoja sääntöjä kuin muihinkin verkkoihin. Kuluneen asetuskauden aikana Metsähallituksen tietoon on tullut kaksi muikkuverkkoihin kuollutta norppaa. Verkkojen salliminen kesken kieltoajan sen takia, että mökkiläisillä on mahdollisuus saada itse verkotettua muikkua juhannuspöytään, lisää turhaan pyydyskuolleisuusriskiä ja hankaloittaa valvontaa.

Määrällisesti norpat kuolevat vapaa-ajankalastajien verkkoihin. Verkoille on kuitenkin olemassa vaihtoehtoja ja jo nyt iso osa kalastajista pyytää muilla tavoin kuin verkolla. UEF kannustaa siihen, että lainsäätäjien huomio tulisi harrastustoiminnan tukemisen sijaan kohdistaa kaupallisen kalastuksen mahdollistamiseen Saimaalla norpan suojelun aiheuttamissa haasteissa. Huomio tulisi kohdentaa kalastuksesta elantonsa saaviin eli 1-luokan kaupallisiin kalastajiin. Saimaan kaupallisen kalastuksen laajuus ja 1-luokan kalastajien määrä ei kuitenkaan ilmene muistiosta, jossa todetaan 197 kaupallisesta kalastajasta reilusti yli puolen käyttävän verkkoja. Tässä luvussa on mukana 2-luokan kalastajat, joksi voi käytännössä rekisteröityä kuka tahansa.

UEF painottaa, että todellinen kalanpyydyskuolleisuus on havaittua suurempaa. Vertaisarvioidun tutkimuksen (Jounela ym. 2024) keskeinen tulos on, että pyydyskuolleisuus on lähes kolminkertaista havaittuun verrattuna. Muistiossa tarkastelu perustuu kuitenkin vain havaittuun pyydyskuolleisuuteen, mikä aliarvioi kalastuksen merkitystä uhkatekijänä. Huomattavaa kuitenkin on, että jo pelkästään havaittu pyydyskuolleisuus riittää siihen, että ihmislähtöisen kuolleisuuden riskiraja ylittyy. Saimaannorppa on luokiteltu erittäin uhanalaiseksi (EN), joka tarkoittaa erittäin korkeaa riskiä kuolla sukupuuttoon keskipitkällä aikavälillä. Keskeisin kriteeri luokitukselle on populaation pieni koko, joka kasvusta huolimatta ei tällä hetkellä riitä turvaamaan lajin perimän monimuotoisuuden säilymistä. Muistiossa mainitaan tavoite varmistaa saimaannorpan selviytyminen lajina ja varmistaa luontodirektiivin määräysten toteuttaminen. Kuitenkin taustaraportissa, johon muistio nojaa, väitetään virheellisesti, että kaikki kolme suojelun mittaria täyttyisivät. Todellisuudessa mittari kolme ei täyty ja saimaannorppaa uhkaa ilmastonmuutoksen lisäksi myös kalastus, mikä todetaan myös vuoden 2025 luontodirektiiviraportissa.

Saimaannorppa on oma lajinsa, vaikka taustamuistio toisin väittääkin. Se on geneettisesti, morfologisesti ja ekologisesti selvästi eriytynyt muista norpista. Tämä korostaa sen arvoa itsenäisenä, ainutlaatuisena evolutiivisena kokonaisuutena. Suojelun lähtökohta ei siis ole ainoastaan paikallisen kannan turvaaminen, vaan kokonaisen lajin säilyminen. Tehokkaat suojelutoimenpiteet ovat tarpeen pitkäikäisen ja hitaasti lisääntyvän populaation kasvun turvaamiseksi ja sukupuuton välttämiseksi. Pyydyskuolleisuuden painottuminen erityisesti nuoriin, levittäytyviin yksilöihin rajoittaa geenivirtaa Saimaan eri järviältaiden välillä, mikä lisää osapopulaatioiden sukusiittoisuutta ja heikentää norpan paluuta entisille elinalueilleen. Suojelussa on varauduttava tulevaan ja huomioitava sivusaaliskuolleisuuden ohella muiden uhkatekijöiden merkitys. Kalanpyydysten aiheuttama kuolleisuuteen voidaan vaikuttaa nopeasti ja tehokkaasti. Pyydyskuolleisuuden minimointi mahdollistaa siten osaltaan ilmastonmuutokseen sopeutumista ja jäljellä olevan perinnöllisen muuntelun ylläpitämistä, joihin suojelutoimin voidaan vaikuttaa vain rajallisesti.

Yhteenveto

UEF katsoo, että asetusluonnoksen sisältö vastaa aiempaa asetusta, vaikka rajoitusalue laajenee. Pyydysvälinekuvauksista UEF toteaa, että päältä suljetun rysän nielua koskeva kuvaus on korjattava virheellisenä. UEF esittää verkkokalastuskiellon pidentämistä heinäkuun loppuun. Lisäksi muikkuverkkojen sääntelyn tulisi olla yhtä tiukkaa kuin muiden verkkojen. UEF myös kiinnittää huomiota siihen, että kalastuksen merkitys saimaannorpan uhkana on asetusluonnoksen taustamateriaaleissa aliarvioitu, ja tämä heijastuu asetusluonnoksen sisältöön. Saimaannorppa on edelleen erittäin uhanalainen, ja tehokkaat suojelutoimenpiteet – kuten kalastuksen rajoitukset – ovat välttämättömiä lajin säilymisen turvaamiseksi muuttuvassa ympäristössä.

Valmistelijat: yliopistotutkija, dosentti Mervi Kunnasranta; tutkimuspäällikkö, FT Marja Niemi; professori Jaakko Pohjoismäki; professori Anssi Vainikka.

Pohjoismäki Jaakko
Itä-Suomen yliopisto - Ympäristö- ja biotieteiden laitos